

John Locke

ΠΕΡΙ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΜΙΚΡΑ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ Νο4

Διεύθυνση σειράς: Κατερίνα Σχινά

ΠΕΡΙ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Μετάφραση: Άννα Δαμιανίδη

Διόρθωση: Βαγγέλης Χατζηβασιλείου

© 2017, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε.
για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Μάρτιος 2017

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-569-249-0

JOHN LOCKE

ΠΕΡΙ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Μετάφραση Άννα Δαμιανίδη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Ενώ πολλοί διανοητές έγραψαν το μυθιστόρημα της ψυχής, ένας σοφός συνέγραψε σεμνά την ιστορία της. Ο Λοκ ανέπτυξε στον άνθρωπο τον ορθό λόγο, όπως ένας εξαιρετος ανατόμος εξηγεί το ανθρώπινο σώμα». Έτσι μιλάει ο Βολταίρος για τον Λοκ στην *Δέκατη Τρίτη Φιλοσοφική Επιστολή* του. Κι έτσι τον είδαν όλοι οι ιστορικοί της φιλοσοφίας: ως τον στοχαστή που έδωσε στον Διαφωτισμό τη γλώσσα του και καθόρισε τις διανοητικές του ανησυχίες. Φιλόσοφος της ριζικής ελευθερίας, θεωρητικός του νεωτερικού ατομικισμού και ιδρυτής της επιστημολογίας, ο Τζον Λοκ (1632- 1704) θα στραφεί στη φιλοσοφία μέσω της πολιτικής, θα στοχαστεί πάνω στην εξουσία και θα εμβαθύνει στην ιδέα του φυσικού δικαίου, τόσο ώστε να το καταστήσει επίκεντρο του πολιτικού του έργου. «Η απόλυτη ελευθερία, η δίκαιη, αληθινή και αμερόληπτη ελευθερία είναι ό, τι έχουμε ανάγκη» έλεγε ο Λοκ, ανάγοντας το άτομο (τη ζωή, την ελευθερία, τα αγαθά του) σε μέτρο των πάντων και τονίζοντας ότι η πολιτική διακυβέρνηση οφείλει να το υπηρετεί και όχι να κατατρίβεται με την επιδίωξη συλλογικών σκοπών που δεν ορίζονται σαφώς. Μόνο το άτομο μπορεί να κρίνει τη βασιμότητα των πολιτικών πραγματώσεων, υποστήριζε ο Λοκ. Ανθρωποκεντρική, η φιλοσοφία του βλέπει τον άνθρωπο ως υποκείμενο γνώσης, συνείδησης και πράξης, κι έτσι του αποδίδει και του αναγνωρίζει την καθοριστική ιδιότητα του κοινωνικού, πολιτικά προσδιορισμένου όντος.

Η φιλελεύθερη σκέψη του στοχαστή, ωστόσο, θα βρει, πέρα από το πολιτικό, και μια εφαρμογή στο γνωσιολογικό πεδίο: ο Λοκ συγκροτεί μια θεωρία περί γνώσεως που αντιστέκεται στον δογματισμό της σχολαστικής παράδοσης. Με το μνημειώδες έργο του *Δοκίμιο για την ανθρώπινη νόηση*, το οποίο άρχισε να γράφει το 1630 και εξέδωσε το 1690, αμφισβητεί την άποψη ότι μπορούμε να επιτύχουμε γνώση της πραγματικότητας με μη εμπειρική χρήση της νόησης και επιτίθεται στην εκδοχή εκείνη της νοησιαρχίας η οποία υποστηρίζει το *έμφυτο* των ιδεών, επιμένοντας ότι τις έσχατες αλήθειες της θεολογίας, της ηθικής και της λογικής είναι αδύνατον να τις γνωρίσουμε μέσω της εμπειρίας. Περιφρονώντας τη μεταφυσική («Βαρέθηκα τη στενομυαλιά και την ευτέλεια των μεταφυσικών εικασιών» λέγεται πως είχε γράψει σε ένα φίλο του), προβάλλει την εμπειρία –τόσο την αισθητηριακή όσο και την ενδοσκοπική παρατήρηση– ως μόνη πηγή της γνώσης. Οι ιδέες, το θεμέλιο της γνώσης, είναι για τον Λοκ οτιδήποτε αποτελεί αντικείμενο της ανθρώπινης νόησης και μπορεί να το χρησιμοποιήσει ο νους στη διαδικασία της σκέψης (δηλαδή της πράξης δια της οποίας το πνεύμα γνωρίζει τις διεργασίες του). Μπορεί να είναι απλές, ως παρατήρηση εξωτερικών αισθητών αντικειμένων, κατά την οποία εντυπώνονται στον νου αντιλήψεις των αισθητών ιδιοτήτων των πραγμάτων (όπως το σχήμα, η υφή, το χρώμα, η οσμή), ή περιπλοκές, ως εσωτερική παρατήρηση των λειτουργιών του νου, καρποί μιας συσχετιστικής δραστηριότητας που ασκεί το πνεύμα (ιδέες τρόπων, υποστάσεων ή σχέσεων). Και καθώς ο νους μας δεν διαθέτει τίποτε

άλλο εκτός από ιδέες, η γνώση της πραγματικότητας δεν είναι παρά «αντίληψη της σχέσης και συμφωνίας ή της διαφωνίας και απόρριψης» των ιδεών μεταξύ τους.

«Πότε ένας άνθρωπος αρχίζει να έχει ιδέες;» αναρωτιέται ο Λοκ στο τρίτο κεφάλαιο του *Δοκιμίου για την ανθρώπινη νόηση*. «Νομίζω η αληθινή απάντηση είναι, όταν αρχίζει να έχει αισθήσεις. Διότι εφόσον φαίνεται ότι δεν υπάρχουν ιδέες στο μυαλό προτού οι αισθήσεις τις προκαλέσουν, συμπεραίνω ότι οι ιδέες της κατανόησης συνδέονται με την *αίσθηση*, η οποία είναι μια εντύπωση ή κίνηση σε κάποιο μέρος του σώματος που προκαλεί κάποια αντίληψη στη νόηση. Σε σχέση με αυτές τις εντυπώσεις που προκαλούν στο σώμα μας εξωτερικά αντικείμενα, το μυαλό μοιάζει να χρησιμοποιεί για πρώτη φορά μόνο του διεργασίες που αποκαλούμε *αντίληψη, ενθύμηση, συλλογισμό, αιτιολόγηση* κλπ. Με τον καιρό, το μυαλό φτάνει να στοχάζεται τις ίδιες τις *διεργασίες* του, με τις ιδέες που απέκτησε μέσω των *εμπειριών* του και στη συνέχεια εμπλουτίζεται με μια νέα σειρά ιδεών που ονομάζω *ιδέες στοχασμού*».

Δι' αυτής της οδού, λοιπόν, ο Λοκ συναντά το ζήτημα της γλώσσας. «Δεν είναι δυνατόν να μιλήσουμε ξεκάθαρα και με ασφάλεια για τη γνώση μας που συνίσταται σε προτάσεις, χωρίς να εγκύψουμε καταρχάς στη φύση, τη χρήση και τη σημασία της γλώσσας» έγραψε στο *Δοκίμιο για την ανθρώπινη νόηση*. Θεωρώντας αδιαχώριστες την ιδέα και τη λέξη, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η σκέψη είναι ένα είδος γλώσσας – κι αυτό, όπως σημειώνει ο ιστορικός της φιλοσοφίας Ζαν Μισέλ Μπενιέ, τον εξουσιοδοτεί «να διαλογίζεται πάνω στη γλώσσα προκειμένου να δείξει κάτι για τη

σκέψη, μέσα στο πλαίσιο μιας σημειωτικής που είναι επιστήμη των λέξεων και συνάμα των ιδεών».

Ο Λοκ ήταν ο πρώτος φιλόσοφος που μίλησε για τη διαφωτιστική λειτουργία της φιλοσοφίας δια μέσου της αποκάλυψης των λαθών της γλώσσας, εκείνος που επισήμανε ότι τίποτα δεν εμποδίζει περισσότερο την απόκτηση αυθεντικής γνώσης από την αποτυχία των ανθρώπων να χρησιμοποιήσουν τις λέξεις με την ορθή αίσθηση της σημασίας τους. Θεωρώντας ότι η γλώσσα είναι το όργανο κάθε ανθρώπινης κοινωνικής αλληλεπίδρασης και ως εκ τούτου υπηρετεί τις πρακτικές ανάγκες της ανθρώπινης ζωής, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην κακή χρήση, την κατάχρηση ή και την κακοποίηση των λέξεων, εγκαλώντας όσους φιλοσόφους επινοούν νέες λέξεις χωρίς ξεκάθαρο νόημα και επικρίνοντας τη χρήση λέξεων που δεν είναι συνδεδεμένες με καθαρές ιδέες ή αλλοιώνουν το νόημά τους. Στο «Περί λέξεων» κεφάλαιο του *Δοκιμίου για την ανθρώπινη νόηση*, το οποίο αποτελεί και τον κορμό αυτού του βιβλίου, εκφράζει την απροκάλυπτη δυσαρέσκειά του εναντίον όσων επινοούν λέξεις για να ακούγονται πιο ευφυείς από ό, τι είναι, καταλογίζοντάς τους συνειδητή προσπάθεια να διαρρήξουν τη γλώσσα και να καταστρέψουν την επικοινωνιακή της δυναμική. «Κακή χρήση της γλώσσας είναι η *ηθελημένη συσκοτίση*, είτε με τη χρήση παλιών λέξεων με νέες και ασυνήθιστες σημασίες· είτε με την εισαγωγή νέων και διφορούμενων όρων, χωρίς διευκρίνηση· είτε με την από κοινού τοποθέτησή τους, με τρόπο που να μπερδεύεται το συνηθισμένο τους νόημα» γράφει.

Και εδώ, καθώς αναφέρεται στην πλάνη της κρί-

σης των ανθρώπων που οδηγεί στην αβέβαιη γνώση, γίνεται εντυπωσιακά επίκαιρος. Αδύναμη μνήμη, εξαπάτηση των αισθήσεων, σύγχυση ονοματικών και πραγματικών ουσιών αλλά κυρίως η λανθασμένη, από ανεπάρκεια ή σκοπιμότητα, χρήση της γλώσσας στρεβλώνουν την αντιληπτική δεξιότητα του πνεύματος και της συνείδησης και κάνουν τον άνθρωπο να εκλαμβάνει ως πιθανή μια γνώμη που δεν είναι. Κι έτσι, τον καθιστούν ευάλωτο στη χειραγώγηση και έκθετο σε κάθε πλάνη και εξαπάτηση. Στη σημερινή εποχή, καθώς προπαγανδιστική γλώσσα και ερμητική θεωρητικολογία συναγωνίζονται σε συσκοτιστική επίδραση, το κείμενο του Τζον Λοκ, φωτεινά δραστικό, προειδοποιεί και διδάσκει.

Κατερίνα Σχινά

ΠΕΡΙ ΛΕΞΕΩΝ

Περί λέξεων ή γλώσσας γενικώς

Ο άνθρωπος είναι προικισμένος με τη δυνατότητα της άρθρωσης ήχων

§1. Ο Θεός σχεδίασε τον άνθρωπο ως κοινωνικό πλάσμα, τον έκανε να έχει όχι μόνο την τάση, αλλά την ανάγκη συντροφιάς με τους άλλους του είδους του· τον εξόπλισε επίσης με γλώσσα, η οποία προοριζόταν να είναι το σπουδαιότερο όργανο και κοινός δεσμός της κοινωνίας. Ο άνθρωπος λοιπόν έχει από τη φύση τα όργανα έτσι κατασκευασμένα ώστε να μπορούν να εκφέρουν αρθρωμένους ήχους, τους οποίους καλούμε λέξεις. Αλλά αυτό δεν αρκούσε για να παραγάγει τη γλώσσα· γιατί και οι παπαγάλοι και πολλά άλλα πουλιά μπορούν να διδάσκονται να βγάζουν αρθρωτούς ήχους αρκετά ευκρινείς, ωστόσο κατά καμία έννοια δεν είναι ικανοί να μιλήσουν.

Οι ήχοι, σήματα των ιδεών

§2. Πέρα λοιπόν από τους αρθρωμένους ήχους, ήταν επιπλέον αναγκαίο να μπορεί να είναι ο άνθρωπος ικανός να χρησιμοποιεί αυτούς τους ήχους σαν σήματα εσωτερικών συλλήψεων· και να τους κάνει να στέκουν σαν σήματα για τις ιδέες που υπάρχουν εντός του ίδιου του νου του, μέσω των οποίων μπορεί να γίνουν γνωστές σε άλλους, και οι σκέψεις που βρίσκονται στον νου των ανθρώπων να μπορούν να μεταφέρονται από τον έναν στον άλλον.

Γενικά σήματα

§3. Αλλά ούτε αυτά θα ήταν αρκετά για να κάνουν τις

λέξεις τόσο χρήσιμες όσο πρέπει να είναι. Δεν είναι αρκετό για την τελειότητα της γλώσσας να μπορούν οι ήχοι να γίνουν σήματα ιδεών, παρά μόνον αν αυτά τα *σήματα* μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να περιλαμβάνουν πολλά ειδικότερα πράγματα. Ο πολλαπλασιασμός των λέξεων θα είχε περιπλέξει τη χρήση τους αν κάθε ειδικό πράγμα χρειαζόταν μια διακριτή λέξη για να ονομάζεται. Για να διορθώσει αυτή τη δυσκολία η γλώσσα είχε μια ακόμα βελτίωση με τη χρήση των γενικών όρων, με τους οποίους μία λέξη μπορεί να σημαίνει *πολλές εξειδικευμένες οντότητες*. Η επωφελής αυτή χρήση των ήχων εξασφαλίστηκε μόνο από τη διαφορά των ιδεών των οποίων έγιναν σήματα. Έγιναν ονόματα γενικά εκείνα που μπορούν να περιγράφουν γενικές ιδέες, κι έμειναν ονόματα ειδικά εκείνα τα οποία χρησιμοποιούνται για ιδέες ειδικές.

§4. Εκτός από τα ονόματα που αντιπροσωπεύουν ιδέες, υπάρχουν άλλες λέξεις που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι όχι για να εκφράσουν κάποια ιδέα αλλά την ανάγκη ή την έλλειψη κάποιας ιδέας, απλής ή σύνθετης, ή όλων των ιδεών μαζί· τέτοιες είναι η λέξη *τίποτε* (*nihil*) στα λατινικά, και στα αγγλικά η *άγνοια* και η *ακαρπία*. Όλες οι αρνητικές ή στερητικές λέξεις δεν μπορούμε να πούμε ότι ανήκουν σε κατηγορία που δεν σημαίνει ιδέες· διαφορετικά θα ήταν εντελώς άναρθροι ήχοι· αλλά συνδέονται με θετικές ιδέες και σημαίνουν την απουσία τους.

Οι λέξεις προέρχονται από αισθητές ιδέες

§5. Μπορούμε να οδηγηθούμε επίσης προς την πηγή όλων των εννοιών και της γνώσης μας, αν προσέξουμε πόσο μεγάλη εξάρτηση έχουν οι λέξεις μας

από τις κοινές ιδέες αισθήσεων· και πόσο αυτές που έγιναν για να εκφράζουν πράξεις και έννοιες πολύ απομακρυσμένες από τις αισθήσεις εδράζουν σε αυτές την καταγωγή τους, και από ιδέες εμφανώς αισθητηριακές έχουν μεταφερθεί σε πιο αφηρημένες σημασίες, και μετατραπεί έτσι ώστε να αντιπροσωπεύουν ιδέες που δεν αναγνωρίζονται από τις αισθήσεις μας. Π.χ. φαντάζομαι, αντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω, συμμετέχω, συλλαμβάνω, διυλίζω, αηδία, αναστάτωση, ηρεμία, κλπ., είναι όλες λέξεις που έχουν αντληθεί από τις λειτουργίες των αισθητών πραγμάτων και εφαρμοστεί σε κάποιους τρόπους σκέψης. Το πνεύμα σήμαινε καταρχήν την αναπνοή. Άγγελος ήταν ο αγγελιαφόρος· και δεν αμφιβάλλω ότι αν μπορούσαμε να τις ακολουθήσουμε ως την πηγή τους, θα βρίσκαμε σε όλες τις γλώσσες τα ονόματα που φαίνεται να μην προέρχονται από τις αισθήσεις μας, να έχουν όλα την καταγωγή τους από ιδέες που παράγουν οι αισθήσεις. Κι έτσι θα μπορούσαμε να βρούμε κάπως τι είδους έννοιες ήταν, κι από πού προέρχονταν, πώς μπήκαν στο μυαλό, ποιοι ήταν που ξεκίνησαν τις γλώσσες, και πώς η φύση, ακόμα και στην ονομασία των πραγμάτων, υπέβαλε στους ανθρώπους, χωρίς να το καταλαβαίνουν, τις πηγές και τις αρχές όλης της γνώσης τους. Ενώ, για να δώσουν ονόματα που μπορούσαν να καταστήσουν γνωστές σε άλλους όποιες διεργασίες αισθάνονταν οι ίδιοι, ή οποιεσδήποτε άλλες ιδέες δεν προέρχονταν από τις αισθήσεις τους, προθύμως δανείζονταν λέξεις από κοινώς γνωστές ιδέες αισθήσεων, ώστε να μπορέσουν οι άλλοι ευκολότερα να συλλάβουν αυτές τις διεργασίες που έκαναν οι ίδιοι, οι οποίες δεν εμ-

φανίζονται με αισθητό εξωτερικά τρόπο· κι όταν τις είχαν καταστήσει ήδη γνωστές και συμφωνήσει στα ονόματα, που σημαίνουν αυτές τις εσωτερικές διεργασίες του δικού τους νου, είχαν εξοπλιστεί αρκετά για να μπορούν να κάνουν γνωστές με λέξεις όλες τις άλλες ιδέες τους· εφόσον δεν μπορούσαν να αποτελούνται από τίποτε άλλο παρά από εξωτερικά αντιληπτές συλλήψεις ή εσωτερικές διεργασίες του μυαλού τους επ' αυτών· αφού δεν έχουμε, όπως αποδείχτηκε, καμία ιδέα που να μην προέρχεται είτε από τα αισθητά αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου, είτε από αυτά που αισθανόμαστε εσωτερικά από τις διεργασίες του ίδιου του νου μας, των οποίων έχουμε εσωτερική συνείδηση οι ίδιοι.

Κατανομή

§6. Αλλά για να καταλάβουμε καλύτερα τη χρήση και τη δύναμη της γλώσσας, σαν υπόστρωμα στην εκπαίδευση και τη γνώση, θα ήταν κατάλληλο να υπολογίσουμε,

Πρώτον, σε τι εφαρμόζονται άμεσα τα ονόματα στη χρήση της γλώσσας.

*Δεύτερον, εφόσον όλα (εκτός από τα κύρια) τα ονόματα είναι γενικά, κι έτσι δεν αντιπροσωπεύουν το ένα ή το άλλο διακριτό αντικείμενο αλλά είδη και κατηγορίες πραγμάτων, θα είναι απαραίτητο να εξετάσουμε, την επόμενη στιγμή, τι είναι τα είδη και τα γένη, ή, αν προτιμάτε τα λατινικά ονόματα, τι είναι τα *species* και τα *genera* των πραγμάτων σε τι συνίστανται και πώς έφτασαν να δημιουργηθούν. Όταν εξετάσουμε πολύ καλά, ως οφείλουμε, όλα αυτά, θα προσπαθήσουμε να βρούμε τη σωστή χρήση των λέξεων· τα*

φυσικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της γλώσσας· και τις θεραπείες που πρέπει να χρησιμοποιηθούν για να αποφύγουμε τις δυσκολίες της ασάφειας ή της αβεβαιότητας στη σημασία των λέξεων. Χωρίς αυτά είναι αδύνατον να συζητήσουμε με σαφήνεια ή τάξη για ό,τι αφορά τη γνώση: η οποία καταλήγοντας σε προτάσεις, και στις πιο παγκοίνως αποδεκτές, έχει μεγαλύτερη σχέση με τις λέξεις απ' όσο υποπτευόμαστε.

Οι σκέψεις αυτές λοιπόν θα είναι το υλικό των κεφαλαίων που ακολουθούν.

Ο Τζον Λοκ, από τους πιο σημαντικούς στοχαστές του Διαφωτισμού και πατέρας του κλασικού φιλελευθερισμού, ήταν από τους πρώτους που επιχείρησαν να κατανοήσουν την ανθρώπινη νοητική δραστηριότητα με το μνημειώδες έργο του *Δοκίμιο για την ανθρώπινη νόηση*. Στο τρίτο κεφάλαιο του *Δοκίμιου*, ο στοχαστής θα τονίσει ότι η λανθασμένη, από ανεπάρκεια ή σκοπιμότητα, χρήση της γλώσσας στρεβλώνει την αντιληπτική δεξιότητα του νου και της συνείδησης κι έτσι καθιστά τον άνθρωπο ευάλωτο στη χειραγώγηση και έκθετο σε κάθε πλάνη και εξαπάτηση. Σε μια εποχή που προπαγανδιστική γλώσσα και ερμητική θεωρητική κολογία συναγωνίζονται σε συσκοτιστική επίδραση, το έργο του Λοκ παραμένει εξαιρετικά επίκαιρο.

ΜΙΚΡΑ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ

Μπορεί ένα βιβλίο να αλλάξει τον κόσμο; Και ναι και όχι. Μπορεί να αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε τον εαυτό μας και τους άλλους, να διαφωτίσει, να εξοργίσει, να προκαλέσει, να παρηγορήσει. Μπορεί να εμπνεύσει συζητήσεις, διαφωνίες, ακόμη και πολέμους ή επαναστάσεις, και σίγουρα μπορεί να πλουτίσει απεριόριστα τη ζωή. Στη σειρά φιλοξενούνται σημαντικά κείμενα μεγάλων στοχαστών, πρωτοπόρων, ριζοσπαστών και οραματιστών που οι ιδέες τους συγκλόνισαν τις κοινωνίες, αναστάτωσαν τα πολιτισμικά δεδομένα της εποχής τους και διαμόρφωσαν τον κόσμο όπως τον ζούμε σήμερα.

ISBN 978-960-569-249-0

9 789605 692490

Κωδ. μηχ/σης 25.253

www.epbooks.gr